

"הד-וק" והנוף

השבוע העלתה "הבימה" את "הד-וק" לזכרו של מנחם גנסין. המחזה לא הוצג זה שנים אחדות. האולם היה מלא וביצע הבקעת לך דרך בין אנשים היושבים על סדרגות הרצפה. רוחה של שירה עברית ושל אמנות עברית תקיפה וכובשת נשבה מן הברכה. יתכן שהיה זה אפילו אחד ממאורי רעות השבוע ויתכן שהיה זה אף מאדע השוג וראוי לתשומת-לב. על כן פנים לא פחת מכל התקבלות אחרת. אם כך ואם כך כראי לכתוב שורה מספר בענין זה ולנסח כמה הרעורים שהוא מעורר, אף שאין הם קטורים בו קשר ישר. אמנם מדור זה ועמד זה שבעתון סיוערים מאן ומתמיד לענינים שיספים יותר. שאלות שבדרך הרות אף שהן שאלות בוערות אצלנו, נוהגות על פי הרוב לבסור דק בתוספת הספרותית שבעתון ורק אחת לשבוע. אלא שפה ושם יש משה נים מן המנהג. נשנה ממנו גם הפעם.

משב חזק וזריף של פיוט הכה מן הבמה הקול והתמונה. הרוטיות והנגון נצטרפו קמעה קמעה לכוח שליט ומד בר. זו אחת מפליאותיו של המחזה המופלא הזה: אפילו יראת הכבוד השגורה האקדמית כמעט שאנו הר גים לו. אינה מהסנה איתנו מפני עזי מהו. יפיו העביר צמורה. שוב ומחדש נגלה אלינו, במלוא הכוח, אחד מפרקי השירה הנאדרים שאמרה עת התחיה העברית.

אך לא על ההצגה ועל מהות ערכה או רישומה אני עומד הפעם. רצוני לדבר על בדידותה. על יחידותה במד נה עד היום, על כך שעד היום אין לה אחות ולאודוקא מכהינת למתו של ההיסג. אמנות הבמה העברית יד עה כיבושים שאינם גופלים מזה. ל"הבימה" עצמה היו בשנים האחרונות ערבי התעלות שהם המסך רביתני מה לראשית דרכה. אבל הצגה זו היא יהודה וכודדת במיעדינו מבהינה אחרת: מבהינת הזריחה העזה והלך הטח הפרושה עליה. מבהינת מער נעורים שמתוכי צמחה. היא בודדה ויחידה שבעתים על רקעו של השחר ההורר והתשוש הפרוש על הווי געור ריחם של האמנות העברית ובוניה בימים אלה.

תולדותיה של הצגה זו ידועות. אולי מתוך שהן ידועות כל כך חדלנו לרד אית כמה הן יוצאות דופן לגבי הסור בב אותנו כיום. היא פרי רוחו ולהבו של ארמני צעיר וחולה אשר התיאס" רון העברי לא ישכחהו לעולם. אבל — וזה העיקר לעניננו כאן — היא גם מתת-נעורים ופרי-נעורים של צוות אמנים עבריים צעירים, היא הישגם של זינוק נחשוני של עבודה להסת ונסערה אשר לשוא אתה מבקש כיום סביבך. בהווי של קרית-ספר ובמה טלנה, משהו בדומה להם. בנרות היא ענין גדול. היא מתוז חפץ ושכר, אבל דומה שהיא קפצה על נוף הנעורים אשר מסביבנו במהירות רבה מדי, בספע רב מדי ובפשטנות רבה מדי. אין נידם בשירה העברית ובתיאטרון העברי אפילו תבורה צעירה אחת אשר תחיה וחי מתח וסערה כאותת הבורה של "הבימה" בצעירותה. אם נצנץ פה וסם נסיון של צוות הייגני ורופף מיד בא הכסלון המרפתי-ידים וסם לו קץ, או מה שגרוע ומעציב מזה: מיד באה ההצלחה והעבירה את המעשה ואת עושי אל ססי הסכחון והכניעה לאמנה ולקופה. מאן ימי "אהל" בראשיתו ומאן ימיהן של כמה חבורות סופרים משנות העשרים והר שלשים לא נתקיים בהווי התרבות העברית הבראנשים שיש בו מניצוץ של שגעון לדבר אחד.

זינוק נעוריה של "הבימה" נשאר עד היום זוהר בבדידותו. פרק חיים כנה טובע כנראה הוחמו באדם. זה האיש גנסין, זה החלוץ והבונה. נראה היה לא פעם, בהתהלכו עם צעירים ממנו לימים, כתמחוני בין שפויים בדעתם, כיום יודעים הכל כי הצגה מכינים בשבועות מספר וכל עבודת ההכנה אינה לפעמים אלא גזירה שיש לקבלה למען ערבי-המכורה. כיום יר דעת זאת גם "הבימה", אבל מה שכבר מהלך לה, לעתים, אולי עוד אסור וצריך שיהא אסור על צעירים מסנה. הללו עוד לא נאה להם לדעת הכל. הללו עוד צריכים להאמין שאת התל נק מביאה החסידה.

סחריתה של איתה פת שחקנים צעירים בסטטה הסוסקבאית כמובן לא נדלסה מאליה. היא היתה אחת מבבור אותנו של אותו שחר קודח ומרוע שצנר את התקופה כולה. הני האמנות והרוח של הבירה סלאו קול שבירתם ויצירתם של כלים. מלאכתם של העושים היא עצמה היתה ציקר שכד דם ולא דק הפירות היו תגליתה של הפריחה. זו היתה גם תכלית לעצמה. אולי גם בכך מסתברת, ולו דק כמשהו, אותה המהגניות של צוות אנשים עולריים שמצאו בעם חיים וסלם סופה בעשיית אמנות עברית באין סימן ובאין סיפוי קרוב לחנאי הראשון והעיקרי שאמנות כזאת (ולא כל שכן תיאטרון כזה) תובעת: באין קהל עברי. חבורות צעירות שבימינו, אילו קמו ללהט כנה וללהיטות כזאת, הרי שנוירות זו לשחות, נוירות מן ההד ומן הביקוש, אינה חובה עליהן. הקהל מוזמן להן. קהל גדול ורב של בני גוער ושל "ותיקים", קהל תובע ומוכן להרפתקות שברוח יותר מן המשוער. גם הצבור מוזמן וגם השחר פרוש על הארץ וגם סופת מחסכת הרתיעם שתחוללת בה. אך הווי נעוריהם של הספר והבמה (ומדובר כאן בגילויים שבצבור ולא בהישג של איש לגפשו), הוא שוקם וצחית. אמנם אין לומר כי סופרים צעירים בישראל ושהקנים צעירים בישראל אינם טבולים ומטובלים בהוי החברה וקרבתיה, אבל דווקא הספרות והודח הן מתוך לתחומי המערכות שבתוכן הם עומדים. עיקרי אמנותם החברתית כוללים לפעמים גם קביעת יחס לצרכי תרבות וררכי עשייתה. אין הדברים נשארים כהנצרות להלכה בלבד. אין רשימתי זו קוראת תגר ולא כל שכן שאין היא מתימרת להזעיק ולפורר. אחר שמתרגלים לשמץ קהית ושמתן יש ומוצאים גם מנוח והנאה בכך. אלא שלפעמים פרק עובר ואתה יראה פתי אום את הכלה בשמלת החתונה הלבנה ובצמתה הגולשת על כתף ואתה שומע את רגן קולה והאור נעטה דליל וחריף לבכת התפרקות חשמלית והוא מזכיר להט אחר וקצב אחר של נשימה.

נתן א.